

KOLCZONAY KATALIN

JÓJJ ÉS LÁSD

Csere Péter krónikás könyvéről

„A tömeggyilkosok mindig a mának élő emberek,
akik éppen a jövőtől, az utókor ítéletétől félnek,
ezért nem barátai a precíz krónikásoknak.
Nem változott ez az utóbbi száz évben sem!”

RÉSZLET a kiadói előszóból: *„Zajlott az Ünnepi Könyvhét. Tikkasztó nap után voltunk, jól esett megpihenni a sörkert teraszán. Akkor határoztuk el a szerzővel, hogy elkészíti ezt a könyvet. Azt gondoltam, hogy jó írás születhet: egyrészt Csere Péter eddigi kötetei, Gróf Tisza István meggyilkolása (2013) és a Hasfelmetsző Jack (2014) bizonyítják, hogy stílusa élvezetes, gondolatmenete világos, témaérzékenysége pedig átlagon felüli. És nem történész. Nem kötik olyan akadémiai szabályok, amelyek eleve kizárják a tanúk és túlélők leszármazottainak emlékezéseit a történetírás köreiből. Továbbá gróf Tisza István meggyilkolásáról írt munkája szinte kötelezővé tette a folytatást.”* És valóban, 2016 nyarára olyan könyvet jelentetett meg Kemény András, az Unicus Műhely kiadója sajnos csak néhány száz példányban, melynek a tízszerese is kevés lenne!

Akinek volt szerencséje kézbe venni a „Parancs nélkül is” c. könyvet, melynek alcíme: *Honvédő hősök és mártírok krónikája (1918-1923)*, kivétel nélkül először annak kataritikus hatásáról beszélt. Valami olyasmi érzésről, mint amit annak idején Szabó T. Attila Erdélyi szótörténeti tárának megjelenése váltott ki bennünk. A hasonlat személyes, de lényegre világító. Mert mindenfajta akadémiai és pénzügyi háttér nélkül – amikor eljött az ideje – korszakos és egyetemes érvényű munkát tett le szerényen és csöndesen az asztalra a tudós Szabó T. Attila (akaratlanul is megszegyénítve az intézményes, jól-rosszul megfizetett honi magyar értelmiség nagy részét). És most Csere Péter, egy írói tehetséggel megáldott jogász, ha méreteiben nem is, de jelentőségében, mélységében ugyanilyen korszakos és egyetemes érvényű munkát volt képes letenni a magyarság asztalára. Mi lehet ennek a teljesítménynek a magyarázata?

Ha csak egy szóval kellene rá válaszolni, akkor: a kegyelem. A magyar történelem, a magyarság sorsa – és megmaradása – csak szakrálisan közelíthető és érthető meg. Az utolsó száz évünk különösképpen. Helyette hazudozások, elhallgatások, félrebeszélések, okoskodások, öngigazolások pusztító áradata. Vagy még az sem. Csak a csönd. Jobb esetben az önfeladás végtelen szomorúsága (vagy tudatlansága). Európai állapot ez ma már. És itt jön a kegyelem – furcsa mód: évfordulók formájában! Emlékezés a Nagy Háborúra, előzményeire és következményeire... Jócskán benne vagyunk (remélhetőleg) abban a „munkában”, aminek megkerülhetetlenül rendelt ideje van. Kinek-kinek a maga háza táján.

Parancs nélkül is – ez a könyv címe. Olyan emberekről szól, akik nem külső parancsra, sőt annak ellenében védtek az övéiket, azt a darabka földet, amit az otthonuknak, a hazájuknak tekintettek. Róluk, az ő becsületes áldozatukról, helytállásukról, győzelmeikről alig tudunk valamit. Mintha még az emlékükre is meszet öntöttek volna. *„Az elmúlt évszázad talán legnagyobb tanulsága – írja a szerző –, hogy az igazságtalanságot az agyonhallgatással vagy az elbutítással sem lehet meg nem történné tenni. Ráadásul annyira speciálisan, annyira végzetesen magyar tragédia ez, hogy mások nem is tudják igazán megérteni. Sokáig, nagyon sokáig nem tudtam én sem megérteni, hogy Trianon fájalmát miért képtelen átérezni más nemzetbéli. Aztán egy napon megértettem: az abszurditása miatt.”* De az is abszurditás, tesszük hozzá, ahogyan mi viszonyulunk, illetve viszonyultunk a saját történelmünkhöz, saját sorsunkhoz, mert bizony hagytuk, hogy mások meséljék ne csak a világnak, hanem nekünk is, a gyerekeinknek is a mi történeteinket. Ha belegondo-

lunk, a történelemből még ma is ezt teszik. De aki akár csak belelapoz Csere Péternek ebbe az izgalmas, gazdagon dokumentált, egyszerre személyes és tényyszerű, alig több mint 300 oldalas könyvébe, rájön, hogy ez az igazi történelemből, ez az igazi történelemmondás! Az *oral history* műfaját – melytől annyira félt sok „tudós” történész – ma már a szakma is elismeri, sőt szinte pánikszzerű gyorsasággal próbálja menteni, rögzíteni nemzedékek emlékeztetének még fellelhető nyomait, morzsáit. Ám ehhez valami más is kell. A szakmaiságon, technikai lehetőségeken, hátridők szorításain túl valami egészen más is! Ha nem félénk a nagy szavaktól, akkor azt mondanánk, hogy *küldetés*, a lelkünk legmélyéből fakadó igazságérzet, a belső parancs vagy inkább vágy a cselekvésre, a tanúságtételre, az életadó erkölcsi rend szolgálatára. Az az ember pedig, aki arra vállalkozik, hogy a magyarság legmélyebb tragédiájának hús-vér történetét kutassa és megírja, maga is szereplője, részese lesz az eseményeknek, a száz évvel korábban éltek kálváriájának. Jelképesen, meg valóságosan is.

A *Harc Komáromért* (65–77. o.) című fejezetből megtudhatjuk, hogy a szerző nagyszülei nemcsak átélői, hanem cselekvő részesei voltak a Duna-menti színmagyar város

élet-halál küzdelmének. „*A löveg irányzója a nagyapám volt... A családi legendárium megőrizte ezeknek a napoknak az emlékét, amik nem csak az ütközet miatt voltak emlékeztetések két generációval előbb élt családtagjainak. Nagyapám ugyanis az előző napon kötött házasságot nagyanyámmal a még 'odaáti' komáromi városházán, a mára már ellenőrizhetetlen adatokból táplálkozó legendárium szerint utolsóként magyar hivatalnok előtt. Amikor mint már újdonsült férj és feleség visszafelé tartottak a hídon, nagyanyám a híd közepén felállított cseh drótakadály és géppuskafészek felé fordulva olyan elkeseredett szitkozódásba tört ki, hogy ifjú férje teljesen elhűlve hallgatta; az addigi disztिंगvált úrilányból elemi erővel tört ki a felháborodás és a düh... Nagyapám nyelt egyet. Addig még egy szóval sem mondta az ifjasszonynak, mit terveznek másnap.*” (A „másnap” 1919. május 1-je volt. Ezen a napon a Kun Béláké uralta Budapesten vörös drapériával takarták el a Hősök tere oszlopsorát és szobrai, és idegen jelképekkel díszítették az egész fővárost!)

Megszámoltam, több mint 70 feledésre ítélt vagy hazugul eltorzított történelmi „epizódot” dolgozott fel és írt meg a szerző ebben a könyvében. A krónikások pontosságával, szépírói tehetséggel, erővel és drámaisággal. Felkutatja a még fellelhető tényeket, adatokat, forrásokat, ezeket egymás mellé teszi – és kérdez! Ez minden tudós feladata, módszertana. De Csere Péter – talán szakmájából adódóan is – vallomások egybevetésével az emberi sorsok, az egyes ember (falu, város) nézőpontjából próbálja megérteni a múltat, Trianon titkait, a száz évvel ezelőtti történeteket. Erre nagyon fontos, titok-bontogató példa a *Két küldöttség, két szerződés – és egy elvesztegetett hét* című rész, mely a „Délvidék és Bánát – a nyitott ország” fejezet bevezető írásaként olvasható. Szeretnék azonban a jövőben olvasónak tanácsot szolgálni. Semmiképpen se olvassák egyvégtében a könyvet, bármennyire izgalmas és letehetetlen! A kálváriának stációi vannak.

Csere Péter munkája mottójául János apostolnak menyeyei jelenésekről való könyvéből választott három szót: *Jójj és lásd* (Jelenések könyve 6. 1–8.). Alatta dőlt betűkkel: *Marikának, Annának és Krisztának, hálásan a türelemért és a segítségért*. Ők, a családtagok és nagyon sok bátor emlékező, segítő munkatárs bizonyosan tudják, hogy a megváltásnak mi magunk vagyunk az eszközei. A megszületett krónikás könyv neves vagy névtelen, de semmiképp nem arctalan hősei egytől-egyig ezt tanúsítják. Remélem, az olvasóknak is.

(Csere Péter: *Parancs nélkül is. Honvédő hősök és mártírok krónikája 1918–1923. Unicus Műhely, Bp., 2016.*)

